

REPREZENTATIVAN UVID U SLAVONSKU SLIKARSKU BAŠTINU

Dragan Damjanović

Tri stoljeća umjetnosti

Privremeni stalni postav Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku siječan - veljača 2006.

Autorica izložbe: Branka Balen

Galerija likovnih umjetnosti u Osijeku, osnovana 1954. godine izdvajanjem većeg dijela likovnih djela iz zbirke Muzeja Slavonije, među najznačajnijim je kulturnim institucijama istočne Hrvatske uopće. Čuva jednu od najvećih zbirki slikarstva, skulpture i grafike u nas, djela koja su većinom (iako ne u cijelosti) nastajala u Slavoniji ili za Slavoniju. Tijekom siječnja i veljače 2006. godine ova je institucija privremeno izložila svoj stalni postav. Kako se građa u ovakvu kronološki cjelovitom okviru zbog ratnih zbivanja dugo nije mogla vidjeti, njezino je ponovno izlaganje nesumnjivo oživjelo osječku kulturnu scenu. Stalni postav izložen je na prvom katu zgrade Galerije, dok je prizemlje ostavljeno za povremene izložbe starih i suvremenih majstora. Iako se dakle nije raspolagalo velikim prostorom, izložba donosi kvalitetan uvid u najreprezentativniji dio zbirke ove osječke institucije.

Stalni postav osječke Galerije likovnih umjetnosti čine velikom većinom djela nabavljena nakon Drugog svjetskog rata djelovanjem tzv. KOMZE, dakle porijeklom su iz podržavljenih plemićkih dvoraca Slavonije, najviše iz Peja-

čevićih Našica, Normannova Valpova i Eltzova Vukovara. Manji je dio zbirke kasnije otkupljen od bogatijih obitelji iz Osijeka i ostalih mjesta u Slavoniji. Upravo su stoga u zbirka koje Galerija čuva nesrazmjerno zastupljeni portreti u odnosu na sve ostale slikarske žanrove, pa stoga prevladavaju i na izložbi, bar što se tiče 18. i 19. stoljeća.

Autorica izložbe i nova ravnateljica Galerije mr. sc. Branka Balen najveći je dio prostora izdvojila za zbirku slika 18. i 19. stoljeća, a manji dio za djela 20. stoljeća, što je i razumljivo s obzirom na veću i likovnu kvalitetu i kulturno-povijesni značaj ovog dijela galerijskog fonda. Prostorije su na izložbi organizirane kronološki i tematski. Kako i povijest suvremene Slavonije u pravom smislu počinje oslobađanjem od Turaka, mirom u Srijemskim Karlovcima, dakle 1699. godinom, slikama iz prve polovice 17. stoljeća započinje i ova izložba. U prvoj su prostoriji izložena najznačajnija djela sakralnog baroknog slikarstva koje Galerija posjeduje, s naglaskom na najkvalitetniju sliku - *Raspeće Kristovo* bečkog slikara Rottmayera, koja je nakon Drugog svjetskog rata prenesena iz

kapele valpovačkog dvorca grofova Hillebrand-Prandau-Normann. U sljedećoj se prostoriji izlažu profana djela baroknog slikarstva - portreti već spomenutih slavonskih plemićkih obitelji. Kronološkim se redoslijedom dalje nastavlja s prvom polovicom 19. stoljeća, bidermajerom, klasicizmom i romantizmom u djelima stranih slikara, predstavljениm s nekoliko žanrova (npr. *Prelja u sobi kraj vatre* Karla Rahla, iz sredine 19. stoljeća), historijskih scena (ponovno Karla Rahla, *Odisej među Feničanima*), pejzaža (npr. *Herojski krajobraz* Antuna Ligetija) te, naravno, portreta od kojih valja istaći jednu od rijetkih izloženih skulptura, klasicistički oblikovanu bistu vukovarskog grofa Augusta Eltza (nastalu oko 1850.) i portret podgoračke grofice Alvine Pejačević, rođene Hillebrand-Prandau, bečkog slikara Amerlinga, jedno od najboljih djela koje Galerija uopće posjeduje.

Najveća je prostorija kojom na prvom katu raspolaže Galerija razumljivo posvećena dijelu fonda ove institucije koji za osječku i slavonsku likovnu scenu 19. stoljeća ima najveću težinu - djelima domaćih slikara uglavnom iz sredine i druge polovice 19. stoljeća. Naravno, izraz *domaći slikari* ne treba shvatiti predoslovno. Niti je riječ o umjetnicima biranima po etničkom ključu, niti su odabrani samo oni rođeni na području Slavonije, već se radi o slikarima koji su kraće ili duže vrijeme stalno živjeli i radili bilo u Osijeku bilo u kojem drugom većem slavonskom mjestu (Đakovu, Vukovaru). I ovim djelom izložbe kvantitativno dominiraju portreti, uglavnom članova građanskih obitelji, koji su više naručivali od domaćih, jeftinijih slikara nego plemstvo, budući da si je ono moglo, kako smo vidjeli, priuštiti

zapošljavanje tada vrlo uglednih (i skupljih) austrijskih ili mađarskih portretista. Kroz djela Giovannija (Ivana) Morettija, Franje Ksavera Giffingera i Josipa Franje Mückea upoznajemo se tako s licima uglednih slavonskih trgovaca i obrtnika sredine 19. stoljeća, s ljudima na kojima počiva budući prosperitet slavonskih gradića.

Friedrich Amerling, Portret grofice Alvine Pejačević, rođene Hillebrand-Prandau, oko 1850.

U istoj su prostoriji izložena i djela osječkih pejzažista, romantičara Huga Conrada von Hötendorfa i realista Adolfa Waldingera. Predstavljени su, zasigurno zbog nedostatka prostora, s manjim brojem slika i crteža, što je za žaliti, budući da je riječ o vjerojatno najznačajnijoj likovnoj pojavi koju je Osijek iznjedrio u 19. stoljeću. Od Hötendorfa su tako izložena samo njegova ulja, ali ne i crteži slavonskih pejzaža i ruina iz 60-tih, rađeni za Prvu zemaljsku izložbu u Zagrebu 1863. godine. Prijelaz iz 19. u 20. stoljeće u istoj je prostoriji predstavljen s nekoliko djela Vlahe Bukovca (dobar portret bana Ladislava

Pejačevića), Mencija Clementa Crnčića i Bele Čikoša Sessije (s pomalo historicizirajućim, ali zanimljivim djelom *Dva graničara* iz 1906. godine).

Preostali, manji dio prostora izložbe, posvećen je hrvatskom slikarstvu 20. stoljeća. Kronološki je red i ovdje poštivan. Započinje se prvim pojavama moderne u desetljeću prije početka Prvog svjetskog rata, slikarima Münchenskog kruga - Kraljevićem i Becićem (s jednim od prvih uopće sačuvanih njegovih djela, poznatim *Ženskim aktom pred ogledalom* iz 1906. godine), a nastavlja crtežima Tomislava Krizmana i jednim Vidovićevim pejzažem. Osijek je kao značajan gospodarski i industrijski centar i u međuratnom razdoblju imao vrlo živu vlastitu likovnu scenu koja je "zadovoljavala" umjetničke potrebe tadašnjeg prilično brojnog bogatog građanstva. U nekoliko izloženih djela Vladimira Filakovca, Kornelija Tomljenovića i Ferde Kovačevića uočava se, međutim, kako je riječ ipak o majstorima lokalnog značaja, koje dobrim djelom zaobilaze zbivanja na zagrebačkoj likovnoj sceni. Elemente avangardnih pravaca poput ekspresionizma, kubizma ili nadrealizma ne nalazimo u njihovu slikarstvu; primjećuju se tek slabiji utjecaji magičnog realizma i art décoa. Veću težinu ovom dijelu izložbe daju djela zagrebačkih slikara poput Milivoja Uzelca, Oskara Hermannna, Vilka Gecana i kubistice Sonje Kovačić-Tajčević (koja je, iako slavonskog porijekla, uglavnom radila i živjela u Zagrebu).

Posljednji dio izložbe predstavljaju kupljena djela hrvatskih umjetnika druge polovice 20. stoljeća. Pedesete i šezdesete su godine predstavljene tako s po jednim platnom

Julija Knifera, Ivana Picelja, Đure Sedera, Josipa Vanište i Miljenka Stančića. Kronološki izložba završava djelima Zlatka Price, Branka Ružića, Šime Vulasa i Ede Murtića nastalih krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina 20. stoljeća.

Otvaranje izložbe privremenog stalnog postava Galerije likovnih umjetnosti dogodilo se gotovo u isto vrijeme kada je otvoren novi stalni postav Moderne galerije u Zagrebu. Iako ne pokrivaju u potpunosti isto vremensko razdoblje, ove dvije institucije ipak imaju većinski zajedničko interesno područje - hrvatsko slikarstvo i skulpturu 19. i 20. stoljeća. Veže ih i prostor - u oba se slučaja radi o palačama bogatog građanstva 19. stoljeća - Vranicanijevih u Zagrebu, odnosno Neumannovih u Osijeku. Dva nova postava veže pristup količini izloženih djela - obje institucije (odnosno oba kustosa) nastoje pokazati što više onoga što imaju i bez obzira na gusti raspored slika taj se postupak u oba slučaja mora pohvaliti ponajprije jer se time daje cjelovitiji uvid u bogatstvo zbirki. Tu poveznice međutim završavaju i svakom tko posjeti u kratkom vremenskom razdoblju ove dvije izložbe upast će u oči neusporedivo veća materijalna sredstva uložena u zagrebačku instituciju i kroničan nedostatak prostora u osječkoj Galeriji koja za izlaganje iskorištava i zidove hodnika i predvorja nekađašnje palače. Nadajmo se da će sa započetim gospodarskim oporavljanjem glavnog grada Slavonije i s proklamiranom decentralizacijom kulturnih investicija u Hrvatskoj i ova institucija imati priliku adaptirati svoje prostore te da će se time omogućiti još bolje i kvalitetnije izlaganje njezinih zbirki uz poštivanje zadanih parametara zanimljivog

primjera historicističke stambene arhitekture u kojem je našla svoj dom.

Svojim privremenim stalnim postavom osječka je Galerija likovnih umjetnosti dala kvalitetan uvid u zbirke koje posjeduje, ali i uvid u ukus ljudi koji su ta djela kupovali -

dakle ponajprije slavonskog plemstva i građanstva 18. i 19. stoljeća. Kako je i s likovnog i s kulturno-povijesnog gledišta riječ o izuzetno značajnim djelima, ne samo na lokalnoj nego i na nacionalnoj razini, ova je izložba jedna od ključnih kulturnih događaja u Hrvatskoj početkom 2006. godine.